

Brüssel, 14. november 2025
(OR. en)

15434/25

FREMP 336
JAI 1688
AG 183
POLGEN 203
DISINFO 102
HYBRID 148
AUDIO 113
EDUC 447
JEUN 237
CULT 129
COMPET 1162

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	12. november 2025
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2025) 790 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE ELi kodanikuühiskonna strateegia

---

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2025) 790 final.

Lisatud: COM(2025) 790 final

Brüssel, 12.11.2025
COM(2025) 790 final

**KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

ELi kodanikuühiskonna strateegia

1. SISSEJUHATUS

Meie demokraatia rajaneb avatud kodanikuühiskonna tegutsemisruumil ja elujõulisel kodanikuühiskonnal. Kodanikuühiskonnal on meie ühiskonnas tähtis osa: ta aitab kaasa poliitikakujundamisele, töötab partnerluses valitsustega, et rakendada avalikku poliitikat, pakub sotsiaalseid ja kogukondlikku tuge ja teenuseid, suurendab teadlikkust tähtsate sotsiaalsete küsimuste kohta ning esindab mitmesuguseid rühmi, kes on haavatavas olukorras. Kodanikuühiskonna panus on väga oluline, et soodustada kodanikuosalust ja demokraatias osalemist ning kaasavat avalikku arutelu, sealhulgas haarates aktiivselt kaasa noori. Samuti on kodanikuühiskonnal tähtis osa demokraatlikus kontrolli- ja tasakaalustussüsteemis, aidates jälgida poliitikat ja otsustamist ning edendades läbipaistvust ja vastutust.

Kodanikuühiskond tegutseb kohalikul, piirkondlikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil nii ELis kui ka mujal ning aitab **edendada ja kaitsta Euroopa Liidu lepingu** (edaspidi „ELi leping“) **artiklis 2 ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartas** (edaspidi „harta“) **sätetatud väärtusi**. ELi aluslepingutes on tunnustatud kodanikuühiskonna tähtsat rolli ning nähtud ette, et ELi institutsioonid peaksid pidama kodanikuühiskonnaga avatud, läbipaistvat ja korrapärast dialoogi ning tegema oma tööd võimalikult avalikult, et tagada kodanikuühiskonna kaasav ja aktiivne osalemine¹.

Kodanikuühiskonna kaasamine on ELi poliitikakujundamise alustala. Mitmesugused ELi tasandi vahendid ja protsessid võimaldavad kodanikuühiskonnal esitada oma seisukohti ning osaleda ELi õigusaktide ja poliitika kujundamises, rakendamises, järelevalves ja hindamises ning komisjon on paljudes poliitikavaldkondades sisse seadnud kodanikuühiskonna struktureeritud dialoogi. Lisaks annavad kodanikuühiskonna organisatsioonid nõu ja pakuvad oma eksperditeadmisi, osaledes komisjoni eksperdirühmade ja muude asjakohaste foorumite töös. Organiseeritud kodanikuühiskonna hääle Euroopa tasandile toomisel on oluline osa ka **Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteel**.

Selleks et see **tegevus oleks tulemuslik**, on EL üha enam tunnistanud, et kodanikuühiskond vajab kogu ELis **soodsat, turvalist ja toetavat keskkonda**². See hõlmab **piisavat kaitset** kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja inimõiguste kaitsjatele, kelle kodanikuühiskonna tegutsemisruum üldiselt aheneb ning kes kogevad oma töö tõttu ähvardusi ja rünnakuid³. Elujõulise kodanikuühiskonna jaoks ja kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevuse sõltumatuse tagamiseks on oluline ka jätkusuutlik ja läbipaistev **rahaline toetus**.

Tuginedes olemasolevatele raamistikele ja [2024.–2029. aasta poliitilistes suunistes](#) võetud kohustusele tõhustada koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega ning tagada nende toetamine ja kaitse igapäevatoos, on ELi kodanikuühiskonna strateegias esitatud rida konkreetseid meetmeid nii ELi kui ka liikmesriikide tasandil, sealhulgas seoses ELi välistegevusega. Nende meetmete keskmes on kolm peamist eesmärki:

---

¹ ELi lepingu artikkel 11; ELi toimimise lepingu artikli 15 lõige 1.

² Vt [2020. aasta harta strateegia](#), [2022. aasta aruanne harta kohta](#), [Euroopa Parlamendi 2022. aasta raport kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ahenemise kohta Euroopas](#) ning [nõukogu järelused ELi põhiõiguste harta kohaldamise kohta](#).

³ Harta artiklid 11 ja 12.

- tugevdada tõhusat ja sisulist koostööd kodanikuühiskonna kui valitsemispartneriga;
- tagada avatud, turvaline ja soodne kodanikuühiskonna tegutsemisruum, pakkudes kodanikuühiskonna organisatsioonidele tuge ja kaitset;
- toetada kodanikuühiskonna organisatsioone piisava, jätkusuutliku ja läbipaistva rahastamise kaudu.

Komisjon loob **kodanikuühiskonna platvormi**, mis pakub korrapäraselt ja struktureeritud raamistikku kodanikuühiskonna organisatsioonidega suhtlemiseks valdkondades, mis on olulised ELi väärtuste kaitsmiseks, eelkõige valdkondades, mis tegelevad demokraatia, õigusriigi põhimõtte, võrdõiguslikkuse ja põhiõiguste edendamisega kooskõlas poliitiliste suunistega.

Strateegiaga luuakse ka ühine raamistik, et suunata ja tugevdada komisjoni koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Strateegias tunnistatakse, et igas poliitikavaldkonnas võivad olla oma erinõuded ja erinevad koostõömehhanismid, ja eesmärk ei ole neid standardida. Selle asemel sätestatakse selles **juhtpõhimõtted**, mis toimivad ühise raamistikuna kõigis poliitikavaldkondades kodanikuühiskonnaga peetavate sihtotstarbeliste dialoogide pidamiseks, keskendudes dialoogi põhiparameetritele, nagu partnerlus, läbipaistvus, esindatus ja vastutus. Nende põhimõtete sõnastamisel võetakse strateegias täielikult arvesse ja täiendatakse juba olemasolevaid institutsioonilisi mehhanisme, eelkõige Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kaudu.

Strateegia eesmärk on tugevdada meetmeid nii ELi kui ka riiklikul tasandil, tehes tihedat koostööd liikmesriikide ja laienemisprotsessis osalevate riikidega,⁴ et edendada ja säilitada edukat kodanikuühiskonna tegutsemisruumi. Samuti on selle eesmärk suurendada selles valdkonnas **sidusust ELi sise- ja välistegevuse vahel**. Nende eesmärkide täitmiseks on väga oluline koostöö ELi institutsioonide ja asutuste, sealhulgas Euroopa välisteenistuse, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti ja liikmesriikide vahel. Ühtne lähenemisviis ja tugev koostöö edendavad jagatud vastutuse tunnet, mis toob kasu kogu ühiskonnale, tugevdades demokraatlikku osalust, vastupanuvõimet ja üldsuse usaldust. See strateegia täiendab **Euroopa demokraatia kaitsekilbi algatuse** meetmeid.

Strateegia ettevalmistamisel kogus komisjon teavet paljude erinevate sidusrühmadega peetud ulatuslike konsultatsioonide kaudu⁵. Strateegia koostamisel lähtuti ka [Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamusest](#), liikmesriikide sisendist ning suhtlusest Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti, Euroopa Parlamendi ja Euroopa Regioonide Komiteega.

2. KODANIKUÜHISKOND KUI VALITSEMISPARTNER: TULEMUSLIKU JA SISUKA KOOSTÖÖ TUGEVDAMINE

Kodanikuühiskond aitab kaasa **tõhusamale, kaasavamale ja esinduslikumale poliitikakujundamisele ELi, riiklikul ja kohalikul tasandil**. Selle tagamine, et

⁴ ELi kandidaatriigid ja potentsiaalsed kandidaatriigid integreeritakse asjakohastes meetmetesse ja kaasatakse strateegiasse sarnaselt liikmesriikidega. Strateegias käsitletakse liikmesriikide ja laienemisprotsessis osalevate riikide kodanikuühiskonna tegutsemisruumi pideva ja jagatud ruumina.

⁵ Need konsultatsioonid hõlmasid avaliku konsultatsiooni raames toimunud küsitlust, Eurobaromeetri uuringut ning sihtotstarbelisi konsultatsioone kodanikuühiskonna organisatsioonide, rahastajate, rahvusvaheliste organisatsioonide ja riiklike inimõiguste asutustega. Komisjon konsulteeris noortekontrolli algatuse raames ka noorte kodanikuühiskonna organisatsioonidega.

kodanikuühiskonna organisatsioonid saaksid sisukalt osaleda avalikus elus ja avaldada oma seisukohti läbipaistvate protsesside kaudu, on tugeva ja kaasava poliitikakujundamise protsessi oluline osa.

Strateegia kohaldamisel mõistetakse **kodanikuühiskonna organisatsioonide** all üldiselt kõiki **valitsusväliseid, mittetulunduslikke, sõltumatu**id, **erapooletuid ja vägivaltatuid organisatsioone**, mille kaudu inimesed püüavad saavutada ühiseid eesmärke ja ideaale ning kaitsevad neid⁶. Tegemist on mitteametlike, poolametlike, aga ka ametlike autonoomsete üksustega, mis on sõltumatud valitsusest või ärihuvidest ja mis võivad põhineda liikmesusel või eesmärgil või olla teenusekesksed⁷. Nad võivad tegutseda kohalikul, piirkondlikul, riiklikul ja rahvusvahelisel tasandil ning neid võivad juhtida vabatahtlikud ja/või palgatöötajad.

Inimõiguste kaitsjaid mõistetakse üldiselt kui üksikisikuid, rühmitusi ja ühiskondlikke organeid, kes edendavad ja kaitsevad üldtunnustatud inimõigusi ja põhivabadusi, sealhulgas laste õigusi⁸.

Strateegias keskendutakse kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja inimõiguste kaitsjatele. Strateegia kohaldamisalasse ei kuulu suhtlemine sotsiaalpartneritega (nt tööandjate ja töötajate esindajatega) nende eristaatuse tõttu ELi õiguses, mida on tunnustatud ELi toimimise lepingu artiklis 154.

Kooskõlas ELi väärtustega **hõlmab strateegia vastutustundlikke, sõltumatu**id ja **läbipaistvaid kodanikuühiskonna organisatsioone**, kes jagavad ELi võetud kohustust austada inimväärikust, vabadusi, demokraatiat, võrdsust, õigusriiki ja põhiõigusi ning toimivad seda kohustust arvesse võttes.

Eurooplased tunnistavad selgelt kodanikuühiskonna organisatsioonide panust, sest 87 % [Eurobaromeetri 2023. aasta uuringule](#) vastanutest leidis, et neil organisatsioonidel on oluline roll demokraatia ja muude ELi väärtuste, näiteks põhiõiguste austamise edendamisel ja kaitsmisel, sealhulgas hästi informeeritud ja pluralistliku demokraatliku arutelu arendamisel. 42 % [2025. aasta Eurobaromeetri uuringule](#) vastanutest leidis, et korrupsiooni paljastamine oli kodanikuühiskonna kõige olulisem töövaldkond, millele järgnes üksikisiku õiguste kaitsmine (41 %), teenuste osutamine (39 %) ja valitsuse tegevuse jälgimine (28 %).

2.1. Koostöö ja dialoogi tugevdamine kodanikuühiskonnaga

Kodanikuühiskonnal on tähtis roll **ELi õigusaktide ja poliitika väljatöötamisel ja rakendamisel** paljudes sektorites, nagu põllumajandus, ühtekuuluvuspoliitika, kultuur,

⁶ Vt [komisjoni soovitus \(EL\) 2023/2836](#) avaliku poliitika kujundamisse kodanike ja kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamise ja nende sisulise osalemise edendamise kohta; [suunised ELi toetuse kohta laienemispiirkonna kodanikuühiskonnale aastateks 2021–2027](#) ning komisjoni teatis „[Demokraatia ja säästva arengu juured: Euroopa koostöö kodanikuühiskonnaga välissuhete valdkonnas](#)“. Selles strateegias kasutatud mõiste „kodanikuühiskonna organisatsioonid“ ei ole õiguslikult siduv määratlus ning ELi õiguse, näiteks ELi [finantsmääruse](#) alusel võib selles teatises osutatud organisatsioonide suhtes kohaldada erinõudeid.

⁷ Näiteks kogukonnapõhised organisatsioonid, usuorganisatsioonid, valitsusvälised organisatsioonid, heategevusorganisatsioonid, sihtasutused, noorte- ja sotsiaalsed liikumised ning ühistud.

⁸ Strateegias tähendab mõiste „kodanikuühiskonna organisatsioonid“ nii kodanikuühiskonna organisatsioone kui ka inimõiguste kaitsjaid, kuid ei hõlma neid üksikisikuid või rühmitusi, kes panevad toime või õhutavad vägivaldlaakte. Vt [inimõiguste kaitsjaid käsitlevate ELi suuniste](#) punktid 2 ja 3 ning [ELi vaigistuskaebuste vastase direktiivi](#) põhjendus 11.

sotsiaalpoliitika, haridus ja noored, justiits- ja siseküsimused, tarbijakaitse, konkurentsipoliitika, meedia- ja digipoliitika, ränne ja varjupaik, teadusuuringud ja innovatsioon, kliima ja keskkond, liikuvus, kaubandus ja kestlik areng, humanitaarabi ja rahvusvaheline koostöö ning laienemispoliitika. Laiemalt aitavad kodanikuühiskonna osalejad edendada ja kaitsta hartas sätestatud õigusi,⁹ ennetades ja tõkestades diskrimineerimist, edendades kodanikuaktiivsust ja julgustades noori osalema demokraatlikes protsessides. Samuti aitavad nad edendada ühiskonna valmisolekut ja vastupanuvõimet¹⁰. Nad on laienemise kontekstis ühinemiseks vajalike reformide ja läbirääkimiste rakendamise ja edenemise jälgimisel olulised partnerid.

ELi tasandil on olemas **mitmesugused kaasamismehhanismid**, mis võimaldavad kodanikuühiskonna organisatsioonidel anda oma osa kogu poliitikakujundamise tsükli jooksul kõigis poliitikavaldkondades alates algatuste esialgsest ettevalmistamisest kuni rakendamiseni. Näiteks portaali „Avaldage arvamust“ pakub avalike konsultatsioonide kaudu võimalust seadusandlikes ettepanekutes, hindamistes, toimivuskontrollides ja teabevahetuses kaasalöömiseks.

Komisjon kasutab kodanikuühiskonna organisatsioonidega suhtlemiseks mitmesuguseid **konsulteerimisvahendeid**. Lisaks [parema õigusloome vahenditele](#) hõlmab see ametlikke dialoogistruktuure, nagu **rakendusdialoogid**, **noortepoliitika dialoogid**, **nõuandekogud**, **eksperdirühmad** ja muud paindlikud korraldusvormid (nt konkreetsete teemade ajutised fookusrühmad või sidusrühmade platvormid ja võrgustikud). Riiklikul tasandil saavad [volikoguliikmete Euroopa võrgustik](#), mida haldavad ühiselt komisjon ja Regioonide Komitee, ning [Europe Directi keskused](#) aidata luua kohapeal sidemeid kodanikuühiskonnaga ja temaga suhelda. Komisjon ja ELi delegatsioonid suhtlevad korrapäraselt ka laienemisprotsessis osalevate riikide ja kolmandate riikide kodanikuühiskonna organisatsioonidega.

Mõnes poliitikavaldkonnas on olemas **sihtotstarbelised kodanikuühiskonna dialoogid**. Näiteks tagatakse [Euroopa poolaasta](#) protsessi kaudu struktureeritud kodanikuühiskonna dialoog tööhõive- ja sotsiaalpoliitika valdkonnas ning kodanikuühiskonna organisatsioonid on [Euroopa sotsiaalõiguste samba](#) rakendamisel põhipartnerid. Mõnikord hõlmab kodanikuühiskonna dialoog konkreetseid valdkondlikke sidusrühmi, näiteks organisatsioonid, kes esindavad põllumajandus- ja toidualase visiooni raames [maaelupakti](#) kaudu maakogukondi, või dialoog ELi toimimise lepingu artikli 17 alusel loodud usuliste või mitteusuliste rühmadega. [Euroopa puuetega inimeste platvorm](#) toetab koostööd liikmesriikide ja kodanikuühiskonnaga [puuetega inimeste õiguste strateegia](#) rakendamisel ning [ELi laste osalusplatvorm](#) edendab laste õigust olla otsuste tegemisel ära kuulatud ning toetab kodanikuühiskonda laste kaasamise edendamisel¹¹.

Kodanikuühiskonna platvorm, mis hakkab toimima 2026. aastal, tugevdab **dialoogi ELi väärtuste üle**. See loob **korrapärase ja struktureeritud raamistiku** dialoogiks ELi

⁹ Vt nt [2022. aasta aruanne Euroopa Liidu põhiõiguste harta kohaldamise kohta](#).

¹⁰ [Ühisteatis](#) ELi kriisivalmiduse strateegia kohta.

¹¹ Teised sellised näited on [uus Euroopa Bauhaus](#); meeste ja naiste võrdseid võimalusi käsitlev nõuandekomitee; [ELi noortevaldkonna sidusrühmade rühm](#); [inimkaubandusevastane ELi kodanikuühiskonna platvorm](#); [Rändajate rände, varjupaiga ja integratsiooniga seotud seisukohti käsitlev eksperdirühm](#), [Euroopa kodanikuühiskonna uimastifoorum](#); [ELi ja valitsusväliste organisatsioonide inimõiguste foorum](#); [kaubandusalane kodanikuühiskonna dialoog](#); [rassismivastane kodanikuühiskonna foorum](#); [ELi kuriteoohvrite õiguste platvorm](#); [romade kaasamise Euroopa platvorm](#); [tarbijapoliitika nõuanderühm](#).

väärtuste kaitse ja edendamise üle, ühtlustab ja tugevdab sel viisil osalemist põhiõiguste, demokraatia, võrdõiguslikkuse ja õigusriigi valdkonnas ning annab võimaluse nendes valdkondades tegutsevate kodanikuühiskonna organisatsioonide ees seisvate probleemidega tegelemiseks¹². Platvorm hõlbustab teabevahetust strateegia eesmärkide – tugevdada kaasatust, toetust ja kaitset, võimaldada õigeaegset ja sisulist panust poliitika väljatöötamisse – ja rahastamise üle.

Selleks et parandada teabe nähtavust ja kättesaadavust ning hõlbustada kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamist, loob komisjon kodanikuühiskonna platvormi jaoks **veebisaidi**, kus ta avaldab teavet platvormi töö kohta ning dialoogide kohta, mida komisjon on kodanikuühiskonnaga muudes poliitikavaldkondades pidanud. See aitab organisatsioonidel hõlpsasti leida teavet, kuupäevi, osalemisnõudeid ja võimalusi väljendada huvi eri dialoogides osalemise vastu.

Platvormi osana korraldab komisjon koos Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega **iga-aastase tippkohtumise**, et suurendada koostoimet käimasolevate dialoogide vahel ja arutada strateegilisi prioriteete.

Platvormil on paindlik ja kohandatav struktuur, mis on mõeldud tulema toime muutuvate vajaduste ja prioriteetidega. Platvormi toimimise arendamisel tugineb komisjon enda olemasolevatele parimatele tavadele ning asjaomaste sidusrühmade, eelkõige Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti [põhiõiguste platvormi](#) eksperditeadmistele. Aja jooksul võib platvormi laiendada, et see hõlmaks ka muid poliitikavaldkondi.

2.2 Kodanikuühiskonnaga peetava tulemusliku ja sisuka dialoogi juhtpõhimõtted

Sidusrühmadega peetud konsultatsioonid on näidanud, et kuigi on olemas palju olulisi kaasamisstruktuure, tuleks püüda saavutada nende vahel **suurem sidusus**. Tunnistades, et tõhusa ja sisuka dialoogi nimel tuleb seda alati kohandada konkreetsete eesmärkide ja sektoripõhiste vajaduste järgi, esitatakse strateegias **kümme komisjoni ja kodanikuühiskonna vahelise dialoogi juhtpõhimõtet**¹³.

Need juhtpõhimõtted peaksid toimima ühise raamistikuna kõigis poliitikavaldkondades kodanikuühiskonna organisatsioonidega peetavate sihtotstarbeliste dialoogimehhanismide rakendamiseks ning need kehtiksid nii komisjonile kui ka kodanikuühiskonna organisatsioonidele. On oluline, et kodanikuühiskonna organisatsioonid ise tagaksid, et nende tavad ja struktuurid oleksid **läbipaistvad, vastutustundlikud ja kooskõlas ELi väärtustega**, nii et nende osalemine sellises dialoogis oleks vastutustundlik ja põhineks ühistel standarditel ning austaks ELi institutsioonide ülesandeid ja suuniseid rahaliste vahendite saamiseks¹⁴. Need põhimõtted põhinevad mitmesuguste konsultatsioonide

---

¹² Vt hiljutised andmed, näiteks [Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet, „Protecting civil society – Update 2023“](#) (Kodanikuühiskonna kaitse – 2023. aasta ajakohastatud versioon); [FRA 2024. aasta kodanikuühiskonna tegutsemisruumi konsultatsioonid – peamised järeldused](#); ELi kodanikuühiskonna strateegiaga seotud konsultatsioonide [faktiline kokkuvõte](#) (edaspidi: „faktiline kokkuvõte“).

¹³ Need põhimõtted peaksid suunama kodanikuühiskonna organisatsioonidega peetava dialoogi mehhanisme, tunnistades, et on palju muid kaasamise vorme, nagu Euroopa kodanikualgatused, avalikud konsultatsioonid, avatud innovatsioon, kodanikuteadus või esinduslikud aruteluprotsessid.

¹⁴ Vt komisjoni avaldatud [suunised](#).

käigus saadud arvamustel, ELi poliitikadokumentidel ja soovitudel, ELi olemasolevatel parimatel tavadel ning rahvusvahelisel tasandil välja töötatud standarditel ja tavadel¹⁵.

Kümme juhtpõhimõtet kodanikuühiskonnaga peetava dialoogi kohta

- 1) **Partnerlus**: koostöös tuleks tervitada kodanikuühiskonna kui partneri ettevaatavat panust dialoogi kujundamisse, prioriteetide ja tegevuskavade kehtestamisse, eesmärkide määramisse või tulemuste hindamisse.
- 2) **Terviklikkus**: dialoogi eesmärk peaks olema kaasata kodanikuühiskond poliitikakujundamise eri etappidesse.
- 3) **Prognoositavus ja korrapärasus**: dialoog peaks olema osa prognoositavast ja korrapärasest protsessist ning andma piisavalt aega arvamuse avaldamiseks.
- 4) **Läbipaistvus**: tagada tuleks selge teabevahetus menetluste, eesmärkide, ajakavade ja osalemiskriteeriumide kohta ning õigeaegne ja piisav juurdepääs asjakohastele dokumentidele kooskõlas kohaldatavate õiguslike nõuetega.
- 5) **Esindatus**: osalejate valik peaks põhinema organisatsioonide sõltumatusel, legitiimsusel, representatiivsusel ja asjatundlikkusel ning ELi väärtuste järgimisel.
- 6) **Kaasavus**: dialoogi eesmärk peaks olema kaasata piisavalt lai valik organisatsioone, nii et oleks tagatud valdkondlik ja geograafiline tasakaal ning nõuetekohaselt arvesse võetud organisatsioone, kes esindavad alaesindatud, tõrjutud või haavatavas olukorras olevaid rühmi.
- 7) **Ligipääsetavus**: nii internetis kui ka väljaspool seda toimuvate dialoogide kavandamisel ja elluviimisel tuleks kasutada asjakohaseid tehnoloogilisi vahendeid, et kõrvaldada juurdepääsutõkked ning võimaldada täielikku ja võrdset osalemist.
- 8) **Vastutus**: tagasiside selle kohta, kuidas dialoog aitab kaasa poliitika edendamisele, peaks edendama vastastikust vastutust ja usaldust.
- 9) **Ressursid**: vajaduse korral tuleks osalemise võimaldamiseks teha kättesaadavaks rahaline või logistiline toetus, võttes arvesse rohujuuretasandi ja kogukonnapõhiste organisatsioonide vajadusi, tagamaks, et neid ei jäeta piiratud vahendite tõttu kõrvale.

¹⁵ [Faktiline kokkuvõte](#); komisjoni soovitus (EL) 2023/2836; Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus SOC/840-EESC-2025; [Euroopa Nõukogu peasekretäri tegevuskava](#) Euroopa Nõukogu koostöökodanikuühiskonnaga aastatel 2024–2027, SG/Inf(2023)28; Euroopa Nõukogu rahvusvaheliste vabauhenduste konverents, [heade tavade koodeks](#) kodanike osalemiseks otsustusprotsessis; [avatud valitsemise partnerluse osalemis- ja koostööstandardid](#); [OECD töödokument nr 81 avaliku sektori juhtimise kohta](#).

10) Turvalisus: tuleks kehtestada kaitsemeetmed, et tagada organisatsioonide turvaline osalemine dialoogis, sealhulgas asjakohaste meetmete abil, et kaitsta isikuandmeid ja konfidentsiaalsust.

Need põhimõtted kajastavad kodanikuosaluse peamisi parameetreid, mis on kehtestatud [komisjoni soovitusel \(EL\) 2023/2836](#), milles kutsutakse liikmesriike üles looma kodanikele ja kodanikuühiskonna organisatsioonidele rohkem võimalusi tõhusaks osalemiseks avaliku poliitika kujundamise protsessides kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasandil. Vastuseks sellele soovitusele on mitu liikmesriiki võtnud meetmeid selle rakendamise tagamiseks, sealhulgas luues kodanikuühiskonnaga dialoogi pidamiseks uued institutsioonilised raamistikud ja platvormid, valmistades ette suunised otsustusprotsessi ajal konsulteerimiseks, suheldes eri poliitikavaldkondades korrapäraselt kodanikuühiskonnaga ja tagades süstemaatilisemalt kodanikuühiskonna osalemise konsultatsiooniprotsessides¹⁶.

On tehtud olulisi edusamme, kuid kodanikuühiskonna organisatsioonid teatavad ikka veel mõnest puudusest ning peaaegu kaks aastat pärast käesoleva soovituse vastuvõtmist on vaja **koguda veel andmeid** ja võtta selle rakendamise suhtes **järeldused**. Seepärast **toetab** komisjon soovituse rakendamiseks **riiklikul tasandil suutlikkuse täiendavat suurendamist** ning korraldab koostöös Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametiga mõttevahetusi liikmesriikidega. Neis keskendutakse kodanikuühiskonna kaasamise, toetamise ja kaitsmise tugevdamisele riiklikul tasandil.

Samuti kavatakse komisjon eri platvormide ja algatuste kaudu suurendada koostööd kodanikuühiskonnaga. Sellega kaasatakse noori ja organisatsioone mitmesugustesse noortefoorumitesse, julgustatakse kodanikuühiskonda osalema kodanike kaasamise platvormi aruteludes ning ühendatakse kodanikuühiskond Euroopa kodanike paneelaruteludel antud kodanike sisendiga, et aidata kujundada ELi poliitikat.

ELi laienemise kontekstis on kodanikuühiskonnal tähtis roll. Riigis, mis soovib saada ELi liikmeks, aitab elujõuline kodanikuühiskond ühinemisprotsessile kaasa. Kodanikuühiskonna kaasamine laienemisprotsessi võib aidata süvendada kodanike arusaamist ühinemistingimuste täitmiseks vajalikest reformidest. Selleks et suurendada kodanikuühiskonna osalemist nendes protsessides, suunab komisjon tööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega peetavate riigisiseste konsultatsioonide institutsionaliseerimiseks ja standardimiseks, et valmistada ette asjaomaste organite kohtumisi assotsieerimislepingute alusel ning nende järeldused ja järelevalvet.

Komisjon:

- loob kodanikuühiskonna platvormi, et tõhustada koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kes tegelevad ELi väärtuste edendamise ja kaitsmisega, võimalusega laiendada seda aja jooksul nii, et see hõlmaks ka teisi poliitikavaldkondi;
- korraldab koos Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega kodanikuühiskonna platvormi iga-aastase tippkohtumise;
- edendab kodanikuühiskonnaga peetava dialoogi kümne juhtpõhimõtte kasutamist;

¹⁶ Näiteks Tšehhis, Taanis, Saksamaal, Iirimaal, Prantsusmaal, Portugalis, Lätis ja Soomes on loodud mitu nõuandvat organit, kuhu kuuluvad kodanikuühiskonna organisatsioonid, et nõustada valitsust eri valdkondades (nt laste õigused, eakate õigused, rahvusvähemused ja LGBTIQ+-inimeste võrdsuslikkus).

- teeb kodanikuühiskonnaga koostööd komisjoni presidendi noorte nõuandekogu, ELi noorte sidusrühmade rühma, ELi noortedialogi ja noortepoliitika dialogide kaudu ning toetab kodanikuühiskonna osalemist kodanike kaasamise platvormil edendatavates aruteludes;
- teeb Euroopa kodanike paneelarutelude raames kodanikuühiskonnaga koostööd, et ühendada omavahel kodanikuühiskonna organisatsioone ja kaasata kodanikke ELi poliitika kujundamisse;
- toetab riikliku suutlikkuse suurendamist ja korraldab koostöös asjaomaste osalejatega, sealhulgas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ja Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametiga, mõttevahetusi liikmesriikidega seoses komisjoni soovitusega (EL) 2023/2836 kodanikuühiskonna osalemise kohta;
- institutsionaliseerib ja standardib riigisiseseid konsultatsioone kodanikuühiskonna organisatsioonidega, et valmistada ette asjaomaste organite kohtumisi assotsieerimislepingute alusel ning nende järelemeetmeid ja järelevalvet.

Liikmesriike kutsutakse üles:

- tugevdama strateegias määratud põhimõtete kohaselt kaasamismehhanisme ja -poliitikat, sealhulgas astuma täiendavaid samme selleks, et rakendada täies ulatuses komisjoni soovitus (EL) 2023/2836 seoses kodanikuühiskonna organisatsioonide tõhusa osalemisega.

3. TOETUSE JA KAITSE PAKKUMINE: AVATUD, TURVALISE JA SOODSA KODANIKUÜHISKONNA TEGUTSEMISRUUMI TAGAMINE

Edukas kodanikuühiskonna tegutsemisruum¹⁷ nõuab **soodsat õigus-, haldus- ja regulatiivset keskkonda**, kus kodanikuühiskonna organisatsioonid toetatakse ja võimendatakse ning kus neid kaitstakse ja nad saavad vabalt tegutseda. [2024. aasta Eurobaromeetri](#) õigusriigi olukorda käsitleva uuringu kohaselt peab 86 % eurooplastest oluliseks, et kõigis liikmesriikides saaksid meedia ja kodanikuühiskonna organisatsioonid tegutseda vabalt ja ilma surveta. Sellise vaba ja soodsa keskkonna säilitamine nõuab **järelevalvet ja tõhusat reageerimist** ohtudele või rünnakutele.

Kõigis poliitikavaldkondades on komisjoni töös jätkuvalt kesksel kohal toetus elujõulisele kodanikuühiskonnale, mis kajastub erinevates strateegiatel ja poliitikadokumentides¹⁸. [2022. aasta aruandes harta kohaldamise](#) kohta keskenduti kodanikuühiskonna tegutsemisruumile, olemasolevate meetmete uurimisele ning lünkade ja parandamist vajavate valdkondade kindlakstegemisele ning seda täiendati nõukogu selleteemaliste järeldustega¹⁹.

¹⁷ Kodanikuühiskonna tegutsemisruum tähendab keskkonda, „mis võimaldab inimestel ja rühmadel ehk „kodanikuühiskonna tegutsemisruumi osalejatel“, sisuliselt osaleda oma ühiskonna poliitilises, majanduslikus, sotsiaalses ja kultuurielus“ ([ÜRO juhend kodanikuruumi kaitse ja edendamise kohta](#)) või „õigus-, poliitika-, institutsioonilisi ja praktilisi tingimusi, mida valitsusvälised osalejad vajavad juurdepääsuks teabele, enda väljendamiseks, ühinemiseks, organiseerumiseks ja avalikus elus osalemiseks“ (OECD, [kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kaitse ja edendamine](#)).

¹⁸ Vt [2020. aasta strateegia põhiõiguste harta kohaldamise tugevdamiseks ELis](#), [2020. aasta Euroopa demokraatia tegevuskava](#) ja konkreetsed näited, nagu [võrdõiguslikkuse liidu strateegiad](#); [uus Euroopa Bauhaus](#) ja [täiendav tegevuskava aastateks 2025–2030](#).

¹⁹ [Nõukogu järeldused ELi põhiõiguste harta kohaldamise kohta](#).

Kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kaitsmiseks pakuti mitu meetet. Näiteks on [sotsiaalmajanduse tegevuskava](#) ja [sotsiaalmajanduse raamtingimuste väljatöötamist käsitleva nõukogu soovitus](#) eesmärk tugevdada kodanikuühiskonna organisatsioone, suurendades nende suutlikkust, nähtavust ja mõju sotsiaalmajanduses, ning selle jaoks kõrvaldatakse süsteemsed tõkked, mis takistavad kodanikuühiskonna organisatsioonide piiriülest koostööd. Komisjon on võtnud ka konkreetseid meetmeid kodanikuühiskonna jaoks toetavama keskkonna loomiseks, sealhulgas meetmed heategevusorganisatsioonide õiglase maksustamise tagamiseks ja nende jaoks finantsteenustele juurdepääsu tagamiseks. Näiteks hiljuti vastu võetud [rahapesuvastast võitlust käsitlevas määruses](#) on kehtestatud meetmed, millega tagatakse, et kodanikuühiskonna organisatsioonidele ei keelduta finantsteenuste, näiteks pangakonto pakkumisest üksnes seetõttu, et nad tegutsevad riikides, kus on suur rahapesurisk²⁰.

3.1. Tõkete ja ohtude mõistmine: kodanikuühiskonna tegutsemisruumi jälgimine

Sidusrühmad annavad teada meetmetest, mis nende arvates **piiravad keskkonda**, milles kodanikuühiskonna organisatsioonid ja inimõiguste kaitsjad tegutsevad²¹. Nende hulka võivad kuuluda ebaproportsionaalsed ja koormavad registreerimisnõuded, ebaõiglased maksu- või finantsaruandluse eeskirjad, puudused juurdepääsul rahastusele, põhjendamatu takistused finantsteenuste saamisel ning õiguslikud nõuded, mis piiravad piiriüleseid tehinguid.

Mõned kodanikuühiskonna organisatsioonid teatavad üha enam ka mitmesugustest **ähvardustest ja rünnakutest**, sealhulgas rünnakutest oma töötajate või ruumide vastu, laimu- ja desinformatsioonikampaaniatest või üldsuse osalemise vastastest strateegilistest hagidest (vaigistuskaebustest). Kodanikuühiskond on mures ka ühingute põhjendamatu laialisaatmise katsete, dialoogistruktuuride lammutamise, rahaliste vahendite suvalise külmutamise või kärpimise või ebaseaduslike jälgimismeetmete pärast. Sagenev nähtus on ka kolmandatest riikidest lähtuvad rahvusvahelised repressioonid, mis mõjutavad eelkõige inimõiguste kaitsjaid²². Selliste repressioonide piiriülene olemus tekitab mõjutatud inimõiguste kaitsjatele märkimisväärsed takistusi kaebuste esitamisel, kaitse või õigusemõistmise taotlemisel. Sellega seoses seisavad nad sageli silmitsi konkreetsete takistustega, mis on seotud reisidokumentide ja viisanõudega,²³ samuti haldustakistuste ja viivitustega.

Sellel võib olla **ahelreaktsioon**, mis paneb kodanikuühiskonna organisatsioone oma osalemist piirama ja takistab neil oma ülesandeid täies ulatuses täitmast. Lisaks avaldavad rünnakud ja ähvardused ebaproportsionaalset mõju kodanikuühiskonna organisatsioonidele, kes tegelevad demokraatia, õigusriigi põhimõtte ja põhiõigustega seotud teemadega, ning alaesindatud, tõrjutud ja haavatavas olukorras olevatele rühmadele²⁴. Nende probleemide lahendamine nõuab ELilt ja tema liikmesriikidelt sidusat ja terviklikku lähenemisviisi.

²⁰ [Määruse \(EL\) 2024/1624](#) artikli 21 lõige 3 ja põhjendus 53.

²¹ [FRA 2024. aasta kodanikuühiskonna tegutsemisruumi konsultatsioonid – peamised järeldused](#); [faktiline kokkuvõte](#).

²² Mõiste „rahvusvahelised repressioonid“ viitab teatavat liiki poliitilistele repressioonidele, mida riik teostab väljaspool oma piire, vt näiteks [ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo ülevaadet rahvusvaheliste repressioonide kohta](#).

²³ Vt näiteks ELi [viisakäsiraamat](#), milles on esitatud konkreetset juhised inimõiguste kaitsjate abistamiseks.

²⁴ Vt näiteks Euroopa Parlamendi resolutsioon [2021/2103\(INI\)](#); [Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet](#), „[Protecting civil society – Update 2023](#)“ (Kodanikuühiskonna kaitse – 2023. aasta ajakohastatud versioon).

Kodanikuühiskonna tegutsemisruumi tõhus jälgimine on kodanikuühiskonna organisatsioonide töö toetamiseks ja kaitsmiseks väga oluline. Riskide ja ohtude selge kindlaksmääramine võib viia nende osalejate konkreetsete järelmeetmeteni, kes suudavad pakkuda tuge nii **ennetavalt** (reageerides varajase hoiatamise märkidele) kui ka **reageerivalt** (realiseerunud ohtude või rünnakute korral). Sellised meetmed võivad hõlmata avalikke avaldusi, milles mõistetakse hukka kahjulikud suundumused ja väljendatakse toetust kodanikuühiskonna organisatsioonide tööle, rahastust psühhosotsiaalse toe jaoks, õigusnõustamist ning erakorralist rahastamist.

Komisjon on välja töötanud oma seire- ja hindamisvahendid, mis keskenduvad ka kodanikuühiskonna tegutsemisruumiga seotud aspektidele. Komisjon jälgib [õigusriigi olukorda käsitlevate aruannete](#) raames kõigi liikmesriikide ja mõne laienemisprotsessis osaleva riigi suundumusi, tuues esile nii positiivsed kui ka negatiivsed kodanikuühiskonna tegutsemisruumiga seotud suundumused, ning annab vajaduse korral konkreetseid soovitusi. Laienemisprotsessis osalevate riikide puhul jälgitakse seda teavet ka iga-aastase laienemispaketi osana²⁵.

Komisjon saab kodanikuühiskonna organisatsioonidega tehtava koostöö kaudu vajaduse korral teavet ka kodanikuühiskonna organisatsioonide ees seisvate probleemide kohta. Lisaks annab komisjon programmide raames rahalist toetust mitmele projektile, mida juhivad kodanikuühiskonna organisatsioonide konsortsiumid, kes jälgivad kodanikuühiskonna tegutsemisruumi nii ELis kui ka mujal²⁶.

Lisaks tugineb komisjon teiste osalejate, sealhulgas riiklike inimõiguste asutuste ja rahvusvaheliste organisatsioonide järelevalvetegevusele²⁷. **Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametil** on selles valdkonnas oluline roll: ta avaldab [aruandeid kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kohta](#), toob esile paljutöötavad tavad, toetab teabevahetust rahvusvaheliste ja riiklike osalejate vahel ning annab selles valdkonnas soovitusi.

3.2. Reageerimine ELi tasandil

Mitu ELi õigusakti aitavad otseselt kaasa ELis kodanikuühiskonna organisatsioonide kaitsmisele. Näiteks on [vaigistuskaebuste vastases direktiivis](#) ja [soovitusel](#) nähtud ette menetluslikud tagatised, et kaitsta avalikus elus osalevaid isikuid, sealhulgas kodanikuühiskonna organisatsioone, ilmselgelt põhjendamatute nõuete ja kohtumenetluse kuritarvitamise eest. Rakendamise abistamiseks toetab komisjon **õiguspraktikute koolitamist** kodanikuühiskonna organisatsioonidele suunatud vaigistuskaebuste ja hartat käsitlevate kohtuvaidluste teemal, eelkõige seoses ühinemis-, sõna- ja kogunemisvabadusega.

Komisjon toetab mitut kaitsemeetet, mida rakendatakse kodanikuühiskonna organisatsioonide juhitud sihtotstarbeliste algatuste kaudu. Üks oluline [kodanike võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi](#) alla kuuluv ELi rahastatav meede on **rahaline toetus kolmandatele isikutele**, mis võimaldab ELi rahalisi vahendeid saavatel kodanikuühiskonna organisatsioonidel tegutseda vahendajatena, kes saavad suurendada

²⁵ Vt [ELi laienemispakett](#), mis hõlmab Albaaniat, Bosniat ja Hertsegoviinat, Kosovot, Montenegrot, Põhja-Makedooniat, Serbiat, Gruusiat, Moldova Vabariiki, Ukrainat ja Türgit.

²⁶ Vt nt: [kodanikuruumi seiremeetmete](#) projekt; [iga-aastane aruanne, mis käsitleb suuniseid ELi toetuse kohta laienemispirkonna kodanikuühiskonnale](#); [kodanikuühiskonna organisatsioonide uuring](#) ning [ELi kodanikuühiskonna jaoks soodsa keskkonna süsteem](#).

²⁷ Vt näiteks riiklike inimõiguste asutuste Euroopa võrgustiku hallatav [andmebaas õigusriigi olukorra kohta Euroopas](#); [Civicuse](#) tehtud ülemaailmne seire; [ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo 2024. aasta aruanne kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kohta](#); avatud valitsemise partnerluse [sõltumatu aruandlusmehhanism](#); ning [Euroopa Nõukogu ajakirjanike turvalisuse platvorm](#).

suutlikkust ja jagada rahalisi vahendeid väiksematele või rohujuure tasandi kodanikuühiskonna organisatsioonidele, sealhulgas neile, kellel võib olla vaja reageerida kiireloomulistele või ootamatutele olukordadele või hädaolukordadele. EL esitas hiljuti ka üleskutse tugevdada Euroopa faktikontrolli võrgustikku, sealhulgas ahistamisvastase kaitse süsteemi, tunnistades, et üha enam rünnatakse faktikontrolliga tegelevat kogukonda, süüdistatakse teda tsensuuris ja hirmutatakse.

Laienemise ja ühinemise kontekstis on jätkuvalt oluline edendada soodsat keskkonda ning tagada kodanikuühiskonna organisatsioonidele tugevam ja sisukam roll. Demokraatlike institutsioonide toimimise hindamisel uuritakse ka kodanikuühiskonna organisatsioonide tegutsemiskeskonda. [Muudetud laienemismetoodika](#) vastuvõtmine 2020. aastal rõhutab, et kõik laienemisprotsessis osalevate riikide peamised reformid peaksid toimuma täiesti läbipaistval ja kaasaval viisil ning sidusrühmi kaasates. Selle läbivaadatud metoodika kohaselt peavad kandidaatriigid koostama välismaiste otseinvesteeringute tegevuskava, milles esitatakse konkreetsed meetmed kodanikuühiskonna jaoks soodsa keskkonna tugevdamiseks.

3.3. Kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kaitsmine liikmesriikide tasandil

Liikmesriikidel on riiklikul, kohalikul ja rohujuure tasandil **kodanikuühiskonna tegutsemisruumi võimaldamisel ja kaitsmisel tähtis roll** ning nad on sageli esimesed, kes pakuvad ohus olevatele kodanikuühiskonna organisatsioonidele konkreetset tuge. Seepärast on komisjoni jaoks oluline prioriteet teha koostööd liikmesriikidega, et edendada kodanikuühiskonna organisatsioonide jaoks turvalist, toetavat ja soodsat keskkonda kogu ELis.

Komisjoni soovitus (EL) 2023/2836 kutsutakse liikmesriike üles jälgima kodanikuühiskonna tegutsemisruumi arengut selgete näitajate ja struktureeritud aruandlusraamistike abil. Selles julgustatakse liikmesriike edendama koostööd ja koordineerimist kõigi asjaomaste sidusrühmade vahel, hõlbustama juurdepääsu erimenetlustele või -kanalitele ohtudest ja rünnakutest teatamiseks ning süstemaatiliselt dokumenteerima ja analüüsima tegevuskeskkonda, milles kodanikuühiskonna organisatsioonid töötavad. Mitu liikmesriiki on komisjoni soovitusel reageerinud, võttes **meetmeid riiklikul tasandil kodanikuühiskonna tegutsemisruumi tugevdamiseks**. Need hõlmavad sihtotstarbeliste riiklike strateegiade koostamist, et tugevdada kodanike, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja kohalike ametiasutuste vahelist kodanikuosaluse alast koostööd. Mõned liikmesriigid on käivitanud projekte, et vähendada kogunemis- ja ühinemisõiguse kasutamisel halduskoormust, või on kehtestanud konkreetsed maksud ja muud stiimulid kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamiseks²⁸.

Mitu liikmesriiki on võtnud **meetmeid ka kodanikuühiskonna organisatsioonide kaitsmiseks**, sealhulgas riiklikes haldus-, tsiviil- ja kriminaalõigussüsteemides kättesaadavate õiguskaitsevahendite üldise süsteemi kaudu. Mõned neist on loonud või toetanud **spetsiaalseid nõustamisteenuseid**, mis keskenduvad konkreetsetl (veebipõhisele) vaenule ja diskrimineerimisele²⁹. Riiklikud sõltumatud asutused ja

²⁸ Vt näiteks Tšehhi avaliku halduse ja valitsusväliste mittetulundusorganisatsioonide vahelise koostöö riiklik [strateegia](#) aastateks 2021–2030 ning valitsuse valitsusväliste mittetulundusorganisatsioonide nõukogu; Saksamaa föderaalne kodanikuosaluse [strateegia](#) ning selle kodanikuühiskonna kaasamise ja vabatahtliku töö sihtasutus; Taani kodanikuühiskonna [strateegia](#) aastateks 2022–2025; Soome kodanikuühiskonna [strateegia](#) ja kodanikuühiskonna poliitika [nõuandekogu](#) ning Portugali kodanikuühiskonna organisatsioonide platvorm / kodanike koda.

²⁹ Vt näiteks Saksamaa föderaalset rahastatud projektid REspect! ja Hate Aid; koostööliidud; föderaalne taristu [toneshift – internetis leviva vaenu ja desinformatsiooni vastu võitlemise võrgustik](#).

institutsioonid, eelkõige riiklikud inimõigustega tegelevad asutused, võrdõiguslikkust edendavad asutused ja ombudsmanid, võivad täita riiklikul tasandil kodanikuühiskonna organisatsioonide kaitsmisel tähtsat osa, andes neile suurema kõlapinna, suurendades üldsuse teadlikkust ja toetades jõupingutusi suutlikkuse suurendamiseks. Need meetmed on **selge investeering**, millega tagatakse kodanikuühiskonnale soodne keskkond ja reageerimine seda ähvardava ohu korral.

3.4 Toetuse ja kaitse tugevdamine

Kuigi nii ELi kui ka riiklikul tasandil on tehtud olulisi edusamme, nõuavad sidusrühmad kodanikuühiskonna organisatsioonide kaitse jaoks koordineeritumat lähenemisviisi ning liikmesriikide, ELi ja rahvusvahelisel tasandil on vaja tugevamaid ja paremini koordineeritud meetmeid, et jälgida kodanikuühiskonna organisatsioone mõjutavaid sündmusi, võtta ennetusmeetmeid, et reageerida varastele märkidele kodanikuühiskonna tegutsemisruumi vähenemisest, ning kaitsta kodanikuühiskonna organisatsioone selliste ohtude ja rünnakute eest. Sel eesmärgil ning selleks, et saada ülevaade olemasolevatest seirealgatustest kohalikul, riiklikul, ELi ja rahvusvahelisel tasandil, loob komisjon koostöös Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametiga **kodanikuühiskonna tegutsemisruumi käsitleva veebipõhise teadmuskeskuse**. See keskus hõlbustab juurdepääsu olemasolevatele seire- ja kaitseprojektidele, -vahenditele ja -tegevusele, sealhulgas olemasolevatele kaitsemeetmetele.

Teabe koondamise teel aitab keskus määrata kindlaks kodanikuühiskonna tegutsemisruumi seire suundumused ja lüngad ning annab teavet, et selliste suundumustega tegelemiseks asjakohaseid meetmeid võtta. Selle põhjal võiks **uurida täiendavaid kaitsemeetmeid**, nagu kiireloomuline abi ohustatud organisatsioonidele, liikmesriikide olemasolevate kaitsemeetmete koordineerimine ning koolitus ja toetus haldus-, õigus- ja logistiliste küsimustes. Tõenditel põhinevad teadmised kohapealsest olukorrast on hädavajalikud, et tagada piisav reageerimine kodanikuühiskonna organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjate konkreetsetele vajadustele.

Oluline on tagada, et ELi ja liikmesriikide poliitika ja õigusaktid edendaksid kodanikuühiskonna organisatsioonide jaoks soodsat keskkonda, ning tugevdada kodanikuühiskonna organisatsioonide järelevalve- ja kaitsemeetmeid. Näiteks mõjuhindangud ja rakendusdialogid on olulised struktureeritud protsessid, mis aitavad teha kindlaks kavandatud poliitika ja õigusaktide mõju ja tagajärjed ning neid hinnata. Komisjon uurib ka edaspidi **parema õigusloome raamistikus tehtavates mõjuhindangutes ja hindamistes, millist mõju avaldavad tema algatused kodanikuühiskonnale**.

Selleks et toetada liikmesriike soovitusel (EL) 2023/2836 edasisel rakendamisel, **korraldab komisjon liikmesriikidega mõttevahetusi, et veelgi tugevdada** asjaomaste avaliku sektori asutuste ja sidusrühmade seas kodanikuühiskonna organisatsioonide **toetamist ja kaitset** ning toetada riigi tasandil õigusspetsialistide koolitamist vaigistuskaebuste ja harta teemal. **Laienemise kontekstis tugevdab komisjon oma varajase hoiatamise süsteeme**, et esilekerkivatele ohtudele saaks jõulisemalt reageerida.

Komisjon:

- toetab koostöös Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametiga kodanikuühiskonna tegutsemisruumi käsitleva veebipõhise teadmuskeskuse loomist, milles dokumenteeritakse olemasolevad riikliku, ELi ja rahvusvahelise tasandi kodanikuühiskonna tegutsemisruumi seirega seotud algatused, aruanded ja kaitsevahendid;
- uurib võimalusi tugevdada ja koordineerida ELis ohus olevatele kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja inimõiguste kaitsjatele kättesaadavaid kaitsemeetmeid;
- toetab õigusvaldkonna töötajate koolitamist kodanikuühiskonna organisatsioonidele suunatud vaigistuskaebuste ja hartat käsitlevate kohtuvaidluste teemal, eelkõige seoses ühinemis-, sõna- ja kogunemisvabadusega;
- toetab riikliku suutlikkuse suurendamist ja korraldab koostöös asjaomaste osalejatega, sealhulgas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee ning Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametiga, mõttevahetusi liikmesriikidega komisjoni soovitusel (EL) 2023/2836 teemal seoses kaitse ja toetamisega;
- tugevdab ELi varajase hoiatamise süsteeme, et tuvastada laienemisprotsessis osalevates riikides märke kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ahenemisest.

Liikmesriike kutsutakse üles:

- töötama välja või ajakohastama sihtotstarbelisi riiklikke strateegiaid või tegevuskavasid, et toetada, kaitsta ja võimestada kodanikuühiskonna organisatsioone ning edendada turvalist ja soodsat kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kooskõlas komisjoni soovitusel (EL) 2023/2836.

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametit kutsutakse üles:

- jätkama kodanikuühiskonna tegutsemisruumi seiret ja aruandlust ning looma riiklike ja ELi institutsioonide ja asutuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja rahvusvaheliste organisatsioonide esindajatest koosnevat võrgustikku, mis tegeleb kodanikuühiskonna tegutsemisruumi seire ja kaitsega, et nad saaksid vahetada andmeid, kogemusi ja parimaid tavasid.

4. KODANIKUÜHISKONNA PIISAV, JÄTKUSUUTLIK JA LÄBIPAISTEV RAHASTAMINE

Osana üldisest soodsast keskkonnast vajavad kodanikuühiskonna organisatsioonid **piisavat ja kestlikku toetust**, et teha oma olulist tööd, suhelda tõhusalt otsustajatega ja jätkata sisuka panuse andmist meie ühiskonda. Sellega seoses **on oluline pikaajaline, prognoositav ja piisav rahastamine**, et tagada stabiilsus, mida kodanikuühiskonna organisatsioonid vajavad sõltumatuks ja tõhusaks tegutsemiseks.

Kodanikuühiskonna organisatsioonid sõltuvad oma tegevuse rahastamisel **nii avaliku kui ka erasektori rahastamisallikatest**. ELis toetavad komisjon ja liikmesriigid kodanikuühiskonna organisatsioone eri viisil, sealhulgas tegevustoetuste ja projektipõhise rahastamise kaudu. Kodanikuühiskonna organisatsioonid võivad saada rahalisi vahendeid ka eraõiguslikelt sihtasutustelt, heategevusorganisatsioonidelt või ettevõtetelt individuaalsete annetuste ja toetuste kaudu. Täiendav rahaline toetus võib tulla mõne liikmesriigi hallatavatest vahendite jaotamise kavadest ning see võimaldab

maksumaksjatel määrata otse oma tulumaksudeklaratsioonis kindlaks fikseeritud protsendi või summa oma tulumaksust, mis tuleb maksta nõuetekohasele üksusele³⁰.

Rahastamine on kogu kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevuse jaoks väga oluline. Lisaks on mitme ELi programmi konkreetne rahastamisesmärk ka kodanikuühiskonna osalemine ELi õigusaktide ja poliitika väljatöötamises, rakendamises, järelevalves ja jõustamises. Mitme ELi programmiga toetatakse kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevust eri poliitikavaldkondades³¹. Nende hulka kuuluvad programm „Euroopa horisont“, sealhulgas uue Euroopa Bauhausi rahastamisvahend, Euroopa Sotsiaalfond+ (ESF+), kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm, programm „Erasmus+“, ühtse turu programm, Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifond (AMIF), õigusprogramm, maaelu arengu meetmete vahelised seosed (LEADER), liidu pettustevastase võitluse programm ja programm LIFE. Laienemiskiirkonnas pakub EL tuge kodanikuühiskonna organisatsioonidele, sealhulgas ühinemiseelse abi rahastamisvahendi (IPA III) kaudu. ELi rahastamist täiendavad Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetused, millega toetatakse Euroopa kodanikuühiskonna organisatsioone [aktiivsete kodanike fondi](#) kaudu.

Partnerlus ja läbipaistvus on ELi rahastamise peamised põhimõtted. **Euroopa Liidu partnerluse põhimõte** nõuab kogu ELi rahastatavate programmide elutsükli jooksul tihedat koostööd avaliku sektori asutuste ja paljude partnerite, sealhulgas sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel. Selle põhimõttega tagatakse, et ELi vahendite ettevalmistamisse, rakendamisse, järelevalvesse ja hindamisse kaasatakse mitmekesised sidusrühmad, et parandada nende vahendite tulemuslikkust, tõhusust ja aruandekohustust³².

Läbipaistvus on kehtivate õiguslike nõuete kohaselt jätkuvalt ELi eelarve haldamise juhtpõhimõte. Kehtestatud on konkreetset kaitsemeetmed ja menetlused, millega tagatakse, et mis tahes liiki toetusesaajate (alates ettevõtjatest kuni kodanikuühiskonna organisatsioonide ja üksikisikuteni) liidupoolne rahastamine on **läbipaistev ja vastutustundlik** ning et kindlustatud on **ELi väärtuste austamine**, sealhulgas avaldatakse teavet eelarve otsese ja kaudse täitmise raames ELi rahaliste vahendite saajate kohta³³.

Kohaldatavate eeskirjade, eelkõige ELi [finantsmääruse](#) ja toetuste lepinguliste raamistike kohaselt on kehtestatud tugevad kaitsemeetmed tagamaks, et **toetust ei saa üksused ja projektid, mille eesmärgid on ELi väärtustega vastuolus**. Nende kaitsemeetmete ja

---

³⁰ Selliseid süsteeme kasutavad Itaalia, Leedu, Ungari, Portugal, Rumeenia, Sloveenia ja Slovaki Vabariik.

³¹ Neid programme võib juhtida eelarve otsese, kaudse või jagatud täitmise kaudu. Ligikaudu 80 % valitsusväliste organisatsioonide ELi rahastamisallikatest haldavad ELi riigid ise. Kõikide riikide korraldusasutuste veebilehtedel on esitatud [üksikasjalik teave rahastamise](#) ja taotlusmenetluste kohta. ELi vahendite eraldamine otsese eelarve täitmise raames toimub avalike projektikonkursside alusel. Kõiki nõuetekohaseid rahastamisaotlusi hinnatakse konkursikutsetes kirjeldatud rahastamiskõlblikkuse, menetlusest kõrvalejätmise, valiku- ja toetuse andmise kriteeriumide alusel, tuginedes [ELi finantsmääruses \(EL, Euratom\) 2024/2509](#) sätestatud eeskirjadele, sealhulgas läbipaistvuse ja võrdse kohtlemise peamistele põhimõtetele. Ülevaate saamiseks vt [valitsusväliste organisatsioonide rahastamisvõimalused](#).

³² Selle põhimõtte tugevdamiseks lisati võimalus eraldada asjakohane protsent vahenditest sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide haldussuutlikkuse suurendamiseks ning rõhutati [Euroopa partnerluse käitumisjuhendi](#) rolli programmitöö ja rakendamise kõigis etappides.

³³ See teave on avalikult kättesaadav komisjoni [finantsläbipaistvuse süsteemi veebisaidil](#). Finantsmääruse hiljutise läbivaatamisega kehtestati kaugeleulatuvad läbipaistvussätted, mida hakatakse kohaldama alates 2027. aasta järgest mitmeaastase finantsraamistiku perioodist.

nõuete edasiseks tugevdamiseks on komisjon võtnud kohustuse kaaluda riskinäitajate lisamise otstarbekust, et tugevdada ELi väärtuste vastavuskontrolli, osana [Arachne](#) riskihindamisvahendi väljatöötamisest, kui see on tehniliselt võimalik ja õigusaktidega kooskõlas, ning uurida, kas on võimalik suurendada finantslääbipaistvuse süsteemi avalikult kättesaadavate andmete ajakohastamise sagedust³⁴. Lisaks avaldas komisjon märgukirja, milles anti [suuniseid](#) sellist liiki tegevuse kohta, mida liit ei tohiks poliitika ja õigusaktide väljatöötamise, rakendamise, järelevalve ja jõustamise raames rahastamistingimuseks nõuda.

Tuleb teha veel jõupingutusi, et tagada **juurdepääs avaliku sektori rahastamisele kogu ELis**. Kodanikuühiskonna organisatsioonid on teatanud, et avaliku sektori rahastamine on sageli suunatud peamiselt riigiasutustele ning kodanikuühiskonna organisatsioonide, eelkõige rohujuuretasandi ja väiksemate organisatsioonide juurdepääs on piiratud ja ebajärjekindel³⁵. Lisaks on kodanikuühiskonna organisatsioonidel, kes tegelevad alaesindatud, marginaliseeritud ja haavatavas olukorras olevate rühmadega, sageli raskusi pikaajalisele rahastamisele juurdepääsemisel.

Komisjon on juba võtnud hulga meetmeid, et **lihtsustada** kohaldatavaid menetlusi, **vähendada halduskoormust** ja **viia** need menetlused kohalike kodanikuühiskonna organisatsioonide vajadustega **kooskõlla** (nt kasutades kindlasummalisi makseid ja mitmeaastaseid tööprogramme). Kolmandatele isikutele antava rahalise toetuse laialdasem kasutamine, mille puhul suuremad kodanikuühiskonna organisatsioonid maksavad ELi vahendid välja väiksematele organisatsioonidele, on võimaldanud ELi rahalistel vahenditel jõuda väikeste ja rohujuure tasandi organisatsioonideni, kes muidu ei oleks ELi rahalistele vahenditele ligi pääsenud, mis aitab omakorda toetada mitmesuguseid kodanikuühiskonna esindajaid. Näiteks on see aidanud toetada kodanikuühiskonna organisatsioone, kes töötavad ELi väärtuste kaitsmise ja edendamise nimel selliste programmide raames nagu ELi [arenguhariduse ja teadlikkuse suurendamise programm DEAR](#) ning kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm³⁶.

Kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm, mille kogueelarve aastateks 2021–2027 on üle **1,5 miljardi euro**, täidab kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamismaastikul ainulaadset osa, kuna sageli on see ELis põhiõiguste ja -väärtustega tegelevatele kodanikuühiskonna organisatsioonidele ainus kättesaadav rahastamisallikas. Alates 2021. aastast on programmist toetatud enam kui 6 000 kodanikuühiskonna organisatsiooni kõigis liikmesriikides ja rahastamiskõlblikes kolmandates riikides. Programmi rakendamise esimese nelja aasta jooksul olid peamised kasusaajad kodanikuühiskonna organisatsioonid, kes said 77 % eraldatud vahenditest. Komisjon jätkab rahalise toetuse andmist ohus olevatele kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja inimõiguste kaitsjatele, sealhulgas uurides võimalust **laiendada** asjaomastes ELi rahastamisprogrammides **kolmandatele isikutele antava rahalise toetuse kavade kasutamist**.

Komisjoni ettepanekus **mitmeaastase finantsraamistiku kohta aastateks 2028–2034**,³⁷ mis võeti vastu 16. juulil 2025, on selgelt öeldud, et rahaline toetus kodanikuühiskonna organisatsioonidele jääb eelseisvatel aastatel mitmes poliitikavaldkonnas prioriteediks.

³⁴ Vt komisjoni vastus [Euroopa Kontrollikoja eriaruandele 11/2025](#).

³⁵ [Faktiline kokkuvõte](#).

³⁶ [Aruanne kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi vahehindamise kohta](#) ning [2024. aasta aruanne harta kohta](#).

³⁷ Vt [siit](#) lisateavet ELi ettepaneku kohta, mis käsitleb mitmeaastast finantsraamistikku aastateks 2028–2034.

Uus programm „AgoraEU“ tugineb praeguste programmide „Loov Euroopa“ ning kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programmi edule ning uue programmi **esialgne suurendatud kogueelarve on pea 9 miljardit eurot**. AgoraEU tugevdab toetust kultuurile, meediale ja kodanikuühiskonnale ning tõhustab sel teel põhiõiguste kaitset ja edendamist, soodustab demokraatlikku osalemist ja vastupanuvõimet, edendab kultuurilist mitmekesisust ja kunstivabadust ning soodustab vaba ja mitmekesist teabemaastikku.

[Euroopa solidaarsuskorpus](#) integreeritakse kavandatava [programmiga „Erasmus+“](#), mille esialgne eelarve on **40,8 miljardit eurot**, ning lisaks oskuste omandamise toetamisele edendab see formaalõppe ning mitteformaalse ja informaalse õppimise kaudu vastupanuvõimet, osalemist demokraatlikus elus ja kodanikuosalust. [Programmiga „Euroopa horisont“](#) toetatakse jätkuvalt teadusuuringuid, mille eesmärk on tugevdada demokraatiat, sealhulgas edendades kodanikuosalust.

Mitmeaastase finantsraamistiku ettepaneku osana on kavandatud **riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade** eesmärk toetada ka reforme ja investeeringuid, et suurendada kodanikuühiskonna ja sotsiaalpartnerite suutlikkust kaitsta ELi väärtusi, kodanikuharidust ja noorte osalemist. Mitmeaastase finantsraamistiku ettepanekus tunnustatakse ja kinnitatakse ka kodanikuühiskonna organisatsioonidega tehtava koostöö põhimõtet, tuginedes **mitmetasandilise valitsemise käsitlusele**. Partnerluskavade osana kavandatud **ELi rahastust** rahastatakse muu hulgas keskkonna- ja kliimameetmeid, sealhulgas kodanikuühiskonna organisatsioonide toetamiseks ja nende mõjuvõimu suurendamiseks. Üldisemalt ühtlustab ja lihtsustab mitmeaastane finantsraamistik aastateks 2028–2034, kui see vastu võetakse, veelgi menetlusi, vähendades seeläbi kodanikuühiskonna organisatsioonide halduskoormust kohapeal. Seepärast kutsub komisjon Euroopa Parlamenti ja nõukogu üles kaaluma kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamise olulist rolli eelseisvatel läbirääkimistel mitmeaastase finantsraamistiku (2028–2034) üle.

4.1. Osalejate kaasamine ja ressursside koondamine

ELi rahastamine on kodanikuühiskonna organisatsioonide võimestamise jaoks keske tähtsusega, kuid on selge, et kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamisvajadusi kogu ELis ja kandidaatriikides on võimalik rahuldada üksnes eri allikatest pärit rahastamisega. Lisaks avaliku sektori rahastajatele riiklikul, ELi ja rahvusvahelisel tasandil suureneb ka **erasektori rahastajate** (sealhulgas ettevõtete) ja **heategevusorganisatsioonide** (individuaalsed sihtasutused, koondatud fondid ja võrgustikud) osa. Rahastajad peavad saama tegutseda soodsas õiguslikus ja regulatiivses keskkonnas, mis kaitseb heategevuse vabadust ja hõlbustab (piiriüleseid) annetusi. See hõlmab õigusraamistikku, millega tunnustatakse sihtasutusi ja ühendusi (sealhulgas piiriülesest) ning tagatakse, et annetuste puhul, mida liikmesriigid soovivad pakkuda, saavad kodanikuühiskonna organisatsioonid ja rahastajad maksusoodustusi³⁸.

Kodanikuühiskonna organisatsioonid on teatanud, et sageli on raske leida teavet erinevate kättesaadavate rahastamisliikide ja neid pakkuvate üksuste kohta. Vaja on rohkem teabe jagamist, dialoogi ja koostööd nii rahastajate vahel kui ka rahastajate ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, et teha strateegilisemaid otsuseid erinevate

---

³⁸ Mittediskrimineerimise põhimõte näeb ette, et liikmesriigid ei tohi piirata maksusoodustusi kodumaiste heategevusorganisatsioonide või kohalikele üksustele tehtud annetuste või annakutega, jättes samal ajal selliste soodustuste kohaldamisalast välja võrdväärsetele välismaistele heategevusorganisatsioonidele või annetused või annakud, mis tehakse võrdväärsetele välismaistele heategevusorganisatsioonidele. Vt nõukogu soovitus C(2023) 1344, mis käsitleb sotsiaalmajanduse raamtingimuste väljatöötamist, ja sellega seotud komisjoni talituste töödokumendid.

toetuse andmise viiside üle ja dubleerimise vältimiseks. Seetõttu **soodustab komisjon dialoogi rahastajate vahel** ning rahastajate ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, sealhulgas kodanikuühiskonna platvormi kaudu, et vahetada kogemusi, teha kindlaks rahastamispuudujäägid ja tagada paremini rahastamisallikate vastastikune täiendavus.

Kodanikuühiskonna organisatsioonidel on sageli vaja ka muud liiki toetust, näiteks **mitterahalist abi**, mida võivad pakkuda spetsialistid või vabatahtlikud. Eelkõige on praeguses õigus-, haldus-, regulatiivses ja tehnoloogilises keskkonnas, kus kodanikuühiskonna organisatsioonid tegutsevad, üha enam tarvis mitte ainult vajalikke rahalisi vahendeid, vaid ka erioskusi ja -teadmisi. Selles võib olla oluline roll **pro bono töötavate juristide** pakutaval tasuta õigusabil³⁹. Nad saavad pakkuda abi õiguse ja nõuete täitmisega seotud küsimustes (nt kohaldatavate tööhõive- ja maksukohustuste kohta), mis annab kodanikuühiskonna organisatsioonidele rohkem tegutsemisruumi põhitegevuse elluviimiseks ning toetab nende põhiülesandeid (nt uurides toetavat tegevust, pakkudes suutlikkuse suurendamist ja koolitust ning tegeledes strateegiliste kohtuhagidega).

Samuti saavad *pro bono* juristid toetada kodanikuühiskonna organisatsioone ohtude ja rünnakutega tegelemisel, nagu laimukampaaniad ja vaigistuskaebused, sealhulgas esindades kodanikuühiskonna organisatsioone kohtus ja pakkudes neile õigusnõustamist. Seepärast teeb komisjon **tööd selle nimel, et viia tasuta õigusabi andvad juristid kokku** eri sektorite ja tuge vajavate **kodanikuühiskonna organisatsioonidega**, et viimaseid paremini toetada haldus-, liikuvus-, õigus- ja finantsküsimustes.

Komisjon:

- hõlbustab dialoogi rahastajate vahel ning rahastajate ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel, sealhulgas kodanikuühiskonna platvormi kaudu, et vahetada kogemusi, teha kindlaks rahastamispuudujäägid ja tagada paremini rahastamisallikate vastastikune täiendavus;
- töötab selle nimel, et viia tasuta õigusabi andvad juristid kokku eri sektorite ja tuge vajavate kodanikuühiskonna organisatsioonidega, et viimaseid paremini toetada haldus-, liikuvus-, õigus- ja finantsküsimustes;
- uurib võimalust laiendada kolmandate isikute kavadele antava rahalise toetuse kasutamist asjakohastes ELi rahastamisprogrammides, kui see on asjakohane.

Liikmesriike kutsutakse üles:

- looma ja säilitama kodanikuühiskonna organisatsioonide ja rahastajate, sealhulgas heategevuse jaoks soodsat õiguslikku ja regulatiivset keskkonda, muu hulgas mittediskrimineerimise põhimõtte ja üldisemalt sotsiaalmajanduse raamtingimuste väljatöötamist käsitleva nõukogu soovitusel rakendamise kaudu;
- täiendama kodanikuühiskonna organisatsioonidele ette nähtud ELi vahendeid riigisiseste toetusmehhanismidega kooskõlas komisjoni soovitusel (EL) 2023/2836.

5. KODANIKUÜHISKOND ELI VÄLISTEgevuses

ELi pühendumus kodanikuühiskonnaga suhtlemisele ning selle kaitsmisele ja toetamisele kajastub ka liidu välistegevuses. EL teeb tihedat koostööd kodanikuühiskonnaga, et

³⁹ Vt näiteks [PILneti](#) osutatavad teenused.

edendada inimõiguste teostamist kõigi jaoks, kohaldades universaalseid norme, milles juhindutakse rahvusvahelisest inimõigustealasest õigusest. Kodanikuühiskonna organisatsioonidel on kogu maailma demokraatia ja vastupanuvõimelise ühiskonna tugevdamises oluline osa. Näiteks tegutsevad nad sageli ELi rahastatavate arengukoostöö, humanitaarabi ja suutlikkuse suurendamise programmide projektide rakenduspartneritena ning jälgivad kaubandus- ja assotsieerimislepinguid, et tagada inimõiguste ja kestliku arengu klauslite järgimine.

5.1. Rahvusvaheline koostöö kodanikuühiskonna organisatsioonidega

Kodanikuühiskonna organisatsioone kutsutakse korrapäraselt üles jagama oma eksperditeadmisi ELi välispoliitika kohta ja osalema inimõigustealastes dialoogides, mida EL partnerriikide ja -piirkondadega korrapäraselt peab. Riigi tasandil on ELi delegatsioonidel oluline roll kodanikuühiskonna organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjatega suhtlemisel ning nad saavad jälgida demokraatia, inimõiguste ja kodanikuühiskonna tegutsemisruumi olukorda kohalikul tasandil.

[ELi ja valitsusväliste organisatsioonide inimõiguste foorum](#) on aastakümneid andnud kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja inimõiguste kaitsjatele korrapärase võimaluse arutada rahvusvahelisi partnerlusi ja inimõiguste küsimusi ning käsitleda otse ELi partneritega kodanikuühiskonna tegutsemisruumiga seotud probleeme kogu maailmas. Võimalusi kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamiseks mitmesugustesse ELi poliitikavaldkondadesse pakuvad ka [arenguteemaline poliitikafoorum](#) ning kaks lõuna- ja idanaabruse kodanikuühiskonna naabrusrahastut. Komisjon on võtnud kohustuse suurendada oma toetust kodanikuühiskonnale kogu maailmas, sealhulgas selleks, et võimaldada kodanikuühiskonna osalemist mitmepoolsetel kohtumistel.

EL teeb kodanikuühiskonna organisatsioonidega koostööd oma [strateegia „Global Gateway“](#) rakendamisel ning on selleks loonud [strateegia „Global Gateway“ kodanikuühiskonna organisatsioonide ja kohalike omavalitsuste nõustamisplatvormi](#). Kodanikuühiskonna organisatsioonid täidavad tähtsaid ülesandeid ka kaubanduslepingute järelevalvel ja rakendamisel, eelkõige sisenõuanderühmade kaudu. EL on koos liikmesriikide ja kodanikuühiskonnaga välja töötanud **tegevuskavad kodanikuühiskonna kaasamiseks** partnerriikide tasandil, et luua nende osalejate vahel püsiv ja struktureeritud dialoog. Sellega seoses on komisjon jätkuvalt pühendunud humanitaarabiga seotud [kodanikuühiskonna organisatsioonide kohalikul tasandil juhitava reageerimise ja õiglaste partnerluste](#) toetamisele ja edendamisele. Seda tehakse kodanikuühiskonna organisatsioonide suutlikkuse toetamise ja tugevdamise kaudu, suurendades kohalike kodanikuühiskonna organisatsioonide humanitaarabi rahastamist ning andes järk-järgult rohkem volitusi kohalikele reageerijatele, sealhulgas kodanikuühiskonnale.

Nende mehhanismide puhul kasutatakse kodanikuühiskonna organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjatega suhtlemisel julgeolekut arvestavat lähenemisviisi, milles võetakse arvesse partnerite konkreetseid asjaolusid, tagamaks, et koostöö ise ei tekita organisatsioonidele lisariske.

5.2. Kodanikuühiskonna organisatsioonide kaitsmine ja toetamine kogu maailmas

EL täidab pikaajalist kohustust kaitsta ja toetada kodanikuühiskonda ja kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kogu maailmas ja riigi tasandil. See kajastub näiteks teatises [„Euroopa koostöö kodanikuühiskonnaga välissuhete valdkonnas“](#), [ELi](#)

[inimõiguste ja demokraatia tegevuskavas \(2020–2027\)](#),⁴⁰ [inimõigusi](#) ja [inimõiguste kaitsjaid käsitlevates ELi suunistes](#) ning [nõukogu 2019. aasta järeldustes demokraatia kohta](#), samuti rahvusvahelistes partnerlustes inimõigustel põhineva lähenemisviisi kohaldamises⁴¹. Kodanikuühiskonna organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjate toetamine ning eelkõige naiste ja noorte avalikus ja poliitilises elus osalemise suurendamine on ELi välispoliitika põhiprioriteedid.

Nende eesmärkide edasiseks edendamiseks teeb EL koostööd rahvusvaheliste organisatsioonide ja foorumitega, kes töötavad välja normid kodanikuühiskonna tegutsemisruumi kohta. Nende hulka kuuluvad Euroopa Nõukogu, ÜRO, Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon ning Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo.

ELi [aastaruanded inimõiguste ja demokraatia kohta](#) on oluline vahend kogu maailma kodanikuühiskonna organisatsioonide ja kodanikuühiskonna tegutsemisruumi olukorra jälgimiseks. Muud mehhanismid, nagu valimisvaatlusmissioonid, võimaldavad ELil hinnata valimiskeskonda, sealhulgas riigisisese kodanikuühiskonna vaatlemise tingimusi, ning ta teeb nende missioonide jooksul laiapõhjalist koostööd kodanikuühiskonnaga.

Idanaabruses on esmatähtis toetada kodanikuühiskonna organisatsioonide, eelkõige rohujuure tasandi organisatsioonide suutlikkust ja vastupanuvõimet, et nad saaksid poliitikakujundamise protsessides sisuliselt osaleda, pidades eelkõige silmas kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ahenemist⁴². [Vahemere piirkonna lepped](#) on rõhutatud, kui oluline on säilitada lõunanaabruses elujõuline kodanikuühiskond, ning leppe eesmärk on võimestada kodanikuühiskonna, noorte ja kohalike kogukondi, suurendada nende suutlikkust ja soodustada nende osalemist kohalikes või piirkondlikes dialoogides.

EL on tõhustanud oma tegevust, et kaitsta kodanikuühiskonna tegutsemisruumi ja inimõiguste kaitsjaid, sealhulgas juhul, kui neid mõjutavad rahvusvahelised repressioonid nii internetis kui ka väljaspool seda. Näiteks on EL käivitanud kodanikuühiskonna jaoks ELi soodsa keskkonna süsteemi (EU SEE),⁴³ mis toetab kodanikuühiskonna organisatsioone enam kui 80 riigis, et jälgida nende kodanikuühiskonna tegutsemisruumi, anda varajasi hoiatusi piirangute kohta ja aidata kaasa reageerimisele.

Samuti on komisjon andnud suuniseid oma [viisaeeskirja käsiraamatus](#), sealhulgas inimõiguste kaitsjatele viisade väljastamise kohta, ning pakub sellealast koolitust⁴⁴. Komisjon jätkab koos liikmesriikidega käsiraamatu ja selle rakendamise edendamist, eelkõige seoses suunistega inimõiguste kaitsjate konkreetsete vajaduste kohta.

5.3. Rahastamine, partnerluste loomine

---

⁴⁰ Inimõiguste ja demokraatia tegevuskava pikendamise käisid kaasas [nõukogu järeldused](#), milles kinnitati taas, et ELi toetus kodanikuühiskonnale ja inimõiguste kaitsjatele on üks ELi välispoliitika põhiprioriteete.

⁴¹ Komisjoni talituste töödokument „[Applying the Human Rights Based Approach to international partnerships](#)“ (Inimõigustel põhineva käsitluse rakendamine rahvusvahelistes partnerlustes).

⁴² See hõlmab kodanikuühiskonna organisatsioonide, eelkõige rohujuure tasandi organisatsioonide toetamist mõnes idapartnerlusriigis.

⁴³ ELi soodsa keskkonna süsteem on partnerlusprogramm, mille eesmärk on toetada kodanikuühiskonna arengut kogu maailmas, takistades jõupingutusi kodanikuühiskonna tegutsemisruumi piiramiseks.

⁴⁴ Koolituskursusi korraldatakse eelkõige projekti kaudu, mida kaasrahastab Euroopa Komisjon [piirihalduse ja viisapolitiika rahastu](#) raames ning mille on välja töötanud Rootsi migratsiooniamet.

Alates 2013. aastast on EL toetanud [Euroopa demokraatia rahastut](#),⁴⁵ mis pakub olulist tuge ja kaitset kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja inimõiguste kaitsjatele kriisi- ja repressiivses keskkonnas. Konkreetselt sellega seotud ELi rahastatav kaitsemehhanism on ELi **mehhanism inimõiguste kaitsjate toetuseks**, mis on loodud inimõiguste kaitsjate toetamiseks kolmandates riikides,⁴⁶ pakkudes neile mitmesugust tuge (nt füüsiline ja digitaalne kaitse; õiguslik ja meditsiiniline tugi; kohtumenetluste ja vanglate jälgimine; suutlikkuse suurendamine; toetav tegevus ning ajutine ümberpaigutamine).

Kodanikuühiskonna organisatsioone rahastatakse naabruspiirkonna, arengu- ja rahvusvahelise koostöö instrumendist „Gloaalne Euroopa“, näiteks inimõiguste, demokraatia ja kodanikuühiskonna valdkondlikest programmidest antavate toetuste kaudu.

Kooskõlas komisjoni ettepanekuga **mitmeaastase finantsraamistiku kohta aastateks 2028–2034** on kavandatud [instrumendi „Gloaalne Euroopa“](#) raames endiselt prioriteediks koostöö partnerriikide kodanikuühiskonna organisatsioonidega ja nende toetamine. See hõlmab jätkuvat pühendumist kogu maailmas inimõiguste ja demokraatia kaitsmisele.

5.4. Tulevikku suunatud vastupanuvõime arendamine

EL jätkab kogu maailmas kodanikuühiskonna **tegutsemisruumi ja** kodanikuühiskonna jaoks **soodsa keskkonna toetamist** ning jälgib olemasolevate mehhanismide kaudu inimõigusi, demokraatiat ja kodanikuühiskonna tegutsemisruumi. Samuti jätkab EL selliste algatuste nagu ProtectDefenders.eu ja Euroopa demokraatia rahastu kaudu ohus olevate kodanikuühiskonna organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjate toetamist ja kaitsmist, sealhulgas riikidevaheliste repressioonide eest.

EL laiendab ülemaailmsel ja piirkondlikul tasandil oma koostööd kodanikuühiskonnaga sellistes olulistest protsessides nagu **piirkondlikud tippkohtumised**. EL jätkab korrapärast dialoogi kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kes on ELi inimõiguste, demokraatia ja välispoliitika alases töös tema peamised partnerid, ning konsulteerib järgmise **ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava** ettevalmistamisel nende organisatsioonide ja inimõiguste kaitsjatega. Samuti korraldab ta partnerpiirkondades **ühiseid kõrgetasemelisi kodanikuühiskonna struktureeritud dialooge**, näiteks Aafrika Liidu ja ELi tippkohtumise raames.

Vahemere piirkonna leppe raames annavad mitmed algatused peamistele osalejatele võimaluse oma kogukondi konkreetselt toetada, eelkõige luues Vahemere piirkonna noorte parlamentaarse assamblee, toetades Vahemere piirkonna kodanikuteenistuse arendamist, suurendades naiste juhitud organisatsioonide mõjuvõimu oma kogukondade oluliste mõjuliidritena. ning tõhustades koostöömehhanisme kohalikul tasandil, et edendada sotsiaalset kaasatust, sealhulgas haavatavas olukorras olevate inimeste jaoks.

Komisjon:

- tugevdab koostööd kodanikuühiskonnaga kõigis ELi välistegevuse poliitikavaldkondades, sealhulgas ELi delegatsioonide kaudu;

⁴⁵ Euroopa demokraatia rahastu on sõltumatu toetusi andev organisatsioon, mille EL ja selle liikmesriigid asutasid 2013. aastal autonoomse rahvusvahelise usaldusfondina, et edendada demokraatiat Euroopa naabruses, Lääne-Balkani riikides, Türgis ja mujal.

⁴⁶ Mehhanismiga on alates 2015. aastast toetatud rohkem kui [85 000 inimõiguste kaitsjat](#).

- peab järgmise ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava ettevalmistamise kontekstis kodanikuühiskonna organisatsioonidega aru kodanikuühiskonda soodustava keskkonna üle;
- suurendab oma toetust kodanikuühiskonnale kogu maailmas, sealhulgas selleks, et võimaldada kodanikuühiskonna osalemist mitmepoolsetel kohtumistel;
- korraldab Aafrika Liidu ja ELi tippkohtumisel ühise kõrgetasemelise kodanikuühiskonna struktureeritud dialoogi ning jätkab oma piirkondlike partneritega selliste ühiste dialoogide edendamist;
- tugevdab oma osalemist Euroopa tiimi demokraatiaalgatuse raames, et arutada esilekerkivaid ja arenevaid ohte kodanikuühiskonna tegutsemisruumile;
- sõlmib uued partnerluse raamlepingud, et suurendada suutlikkust ja ühendada oma partnerpiirkondades sihipäraste algatuste kaudu kodanikuühiskonna organisatsioone.

Liikmesriike kutsutakse üles:

- koordineerima tegevust ELi delegatsioonidega kohapeal, et tagada ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava ja inimõigusi käsitlevate ELi suuniste tõhus rakendamine ning toetada uue põlvkonna (2025–2027) riigipõhiste tegevuskavade kasutuselevõttu kodanikuühiskonna organisatsioonidega koostöö tegemiseks;
- suurendama teadlikkust viisaeeskirja käsiraamatu suunistest viisalihtsustuse kohta ELi territooriumil kaitset taotlevatele inimõiguste kaitsjatele ja tugevdama sellega seotud suutlikkust, sealhulgas uute koolituste kaudu.

6. KOKKUVÕTE

Kodanikuühiskond on kogu ELi ja muu maailma demokraatia alustala. Kodanikuühiskond aitab kaasa poliitika kujundamisele, tehes poliitika rakendamisel koostööd riikide valitsuste ja ELi institutsioonidega ning pakkudes mitmesugust tuge ja teenuseid kõigis ühiskonnasektorites. Kodanikuühiskonna aktiivne osalemine toetavas kodanikuühiskonna tegutsemisruumis, kus ei ole ähvardusi ega rünnakuid, aitab edendada ja kaitsta väärtusi, millele EL on rajatud.

ELi kodanikuühiskonna strateegia paneb aluse tugevamale kaasamisele, toetamisele ja kaitsele ning kodanikuühiskonna mõjuvõimu suurendamisele. Selles esitatakse sidusad ja üksteist vastastikku tugevdavad meetmed, et tõhusalt parandada kodanikuühiskonna kaitset ja toetamist ning võimaldada tõhusat ja sisulist koostööd otsustajatega nii ELi kui ka liikmesriikide tasandil ning ELi välistegevuses.

Selle strateegia rakendamiseks tuleb jõupingutusi teha kõigil tasanditel. ELi institutsioonid, organid ja asutused ning liikmesriigid ja laienemisprotsessis osalevad riigid peavad kõik selleks oma panuse andma. Strateegias tunnistatakse, et liikmesriikide ja laienemisprotsessis osalevate riikide kodanikuühiskonna tegutsemisruum moodustab ühise jagatud demokraatliku ruumi ning elujõuline kodanikuühiskond soodsas kodanikuühiskonna tegutsemisruumis on ühinemise suunas liikumiseks hädavajalik. Ülemaailmsel tasandil jätkab EL koostööd oma partnerriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, et luua kodanikuühiskonnale soodne keskkond ning edendada kodanikuühiskonna organisatsioonide paremat kaasamist, kaitset ja toetamist kogu maailmas.

Komisjon korraldab korrapäraselt arutelusid liikmesriikide, kodanikuühiskonna, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti, rahvusvaheliste organisatsioonide ja teiste asjaomaste osalejatega, et toetada esitatud meetmete rakendamist ja jälgida tehtavaid edusamme.

Komisjon kutsub Euroopa Parlamenti ja nõukogu, samuti Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteed ning Regioonide Komiteed üles toetama selle strateegia rakendamist. Kodanikuühiskonna organisatsioonid on vaja tugevalt toetada ka järgmise mitmeaastase finantsraamistiku alusel ning tuleb püüda lihtsustada rahastamisprotsesse, vähendada halduskoormust ja parandada juurdepääsu kasutajasõbralike digivahendite kaudu.